

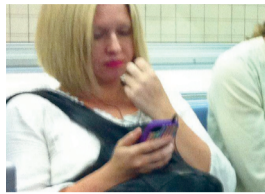
KERK in DEN HAAG

MAANDBLAD VOOR SPIRITUALITEIT, CULTUUR EN SAMENLEVING MAART 2014 ■ WWW.KERKINDENHAAG.NL

PAGINA 3

Champagne voor dakloze vrouwen

PAGINA 4

Wat is er tegen korte stukjes?

PAGINA 5

De zending van pabo-docent Jan Halin

EN VERDER Stille Strand is natuurlijke kathedraal ■ Een middag met kardinaal Danneels ■ Protestanten lezen steeds minder ■ 40 jaar Ekklesia

Dit gebeurt (hopelijk) nooit – dankzij kernwapens

Interview met Mient Jan Faber over de Haagse nucleaire top. Pagina 3.

Lezen en verkiezingen

Wat komt er terecht van kennis- en cultuuroverdracht in een tijd dat boekhandels verdwijnen en er minder gelezen wordt? Daaraan is een deel van dit nummer van gewijd. Aanleiding is de Boekenweek deze maand. Verder aandacht voor de gemeenteraadsverkiezingen.

Gemeenteraadsverkiezingen en sociale uitdagingen

Dit is ook Den Haag: 22.000 kinderen in armoede

OPINIE Den Haag kiest op 19 maart een nieuwe gemeenteraad. Welke sociale uitdagingen liggen er in de stad? En welke rol kunnen kerken spelen? Henk Baars, medewerker van stad- en kerkorganisatie Stek, geeft een voorzet.

WE STEVENEN OP DE GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN af. De inspanningen van de politieke partijen in Den Haag zijn legio. Bij velen spat de energie er af. Maar wat is nu echt urgent? Welke sociale uitdagingen

Er is meer verschil dan alleen tussen zand en veen

gen liggen er? Je kunt meteen in de actuele waan van de dag schieten en een rij eisen noteren, maar een beetje lange termijn denken is van meer belang.

Zelfstandigen Zonder Poen

Om te beginnen wordt de ongelijkheid in de stad steeds duidelijker. Een belangrijk thema! We hadden al de verdeling tussen 'zand' en 'veen', maar er groeit een ongelijkheid dwars door de

stadswijken heen, die ernstiger is. De zekerheid brokkelt ook af in de middele groepen, waar politiek lokaal Den Haag op stabiliteit rekent, en waar de politiek zich het meest van aantrekt. Velen verliezen hun werk. Jongeren komen moeilijk aan een vaste baan. Ze moeten tevreden zijn met vele baantjes voor steeds kortere perioden, als gevolg van flexibilisering van de arbeids-

Armoede in Den Haag: de zekerheid brokkelt af.

markt. Daar is geen inkomenszekerheid aan te ontlenen. ZZP-ers zijn soms beter te beschrijven als Zelfstandigen Zonder Poen.

Het antwoord van de gemeentepolitiek is: zoveel mogelijk werkgelegenheid naar Den Haag halen. Er zijn zeker

successen, maar de vraag is of het genoeg is. Armoede is deels te definiëren als ongelijkheid die in toenemende mate irritatie en wrokkigheid bij de bevolking oproept. De tragiek is dat een gemeente nauwelijks invloed heeft op dat soort globaliserende processen.

Omslagpunt

Nederland komt er waarschijnlijk niet meer zoals vroeger boven op. De Aziatische landen groeien. Het is niet ondenkbaar dat Nederland op de langere termijn meer verarmt dan iedereen denkt. De gemeente heeft geen greep op de kapitaalstromen die over de wereld schieten. Ze krijgt steeds minder belastinggeld om uit te geven. We bevinden ons op een omslagpunt, waarbij de wijzer niet de goede kant uitslaat. Een lastige positie voor politieke partijen: enerzijds zit je met een moeilijk te hanteren ontevredenheid, anderzijds is er minder geld te verdelen.

Stevige lobby

Welke positie moeten de kerken innemen? Naast diaconale taken hebben zij een taak in het bewaren van de geestelijke gezondheid. Dat gebeurt volop, maar helaas minder zichtbaar dan gewenst. Toch gebeurt er ongelooflijk veel op dat terrein, zoals regelmatig te lezen is in dit blad – *Kerk in Den Haag*.

Lees verder op pagina 2

advertentie

Reinoud Schoemaker,
LETSELSCHADE ADVOCaat
Uw letsel mijn zorg
070 - 40 43 34 6
ADVOCaat@REINBOUDSCHOEMAKER.NL
WWW.REINBOUDSCHOEMAKER.NL

Torso van Apollo. Vaticaanse museum.

Waarom leest Margreet Klokke?

'Een goed boek verandert mij'

OPINIE Margreet Klokke, predikant in de Kloosterkerk, vertelt dat literatuur je ontmoetingen biedt, die iets met je doen. Zo voelde ze na het lezen van 'Feest van het begin' vooral schaamte over onze huidige tijd.

IN JANUARI HAD IK EEN WEEK vakantie. Ik las onder meer het boek *Feest van het begin*, van Joke van Leeuwen. Ze won er de AKO literatuurprijs mee. Dit boek speelt ruim twee eeuwen geleden, in een hoofdstad in opstand. Mensen gaan in groten getale de straat op, om verandering te eisen. In

deze chaotische tijd volgt het boek vier personages: Catho, Berthe, Gustaphe en Tobias. Je maakt hun dagen van dichtbij mee. Van Leeuwen schrijft erover, in directe taal. Je ziet wat zij zien, je hoort wat zij horen, je ruikt wat zij ruiken, je proeft wat zij proeven, je voelt wat zij voelen. Al je zintuigen worden bij de leeservaring betrokken.

Geheim tuintje

Catho is een vondeling. Ze woont bij de nonnen. Op een dag kijkt ze rond tijdens het bidden voor het eten. Dat

Lees verder op pagina 4

Nienke Wijnants over keuzestress

PSYCHOLOOG EN LOOPBAANADVISEUR NIEKE Wijnants heeft twee befaamde boeken geschreven over jongvolwassenen die overspoeld en verward raken door de hoeveelheid keuzes die ze hebben. Het zijn *Het dertigersdilemma* en *Wie ben ik? En wat wil ik?* Wijnants stelt dat aan dilemma's over bijvoorbeeld 'de kleur van een nieuwe iPad' existentiële vragen ten grondslag liggen, over God en de zin van het leven, die dertigers vaak uit de weg gaan. Ze komt over haar werk vertellen. Aansluitend debat met het publiek.

VRIJDAG 28 MAART, 20:00 UUR. MARANATHAKERK.

Jaarlijkse verwendag Oogpotloden en champagne voor dakloze vrouwen

INTERVIEW Koffie, taart en cadeaus. Langs de kapper, de manicure en de masseur. Een dag per jaar worden dak- en thuisloze vrouwen compleet in de watten gelegd.

AL WEKEN VAN TEVOREN WORD ik door dames in de opvang aangeklampt. "Loes, ik krijg toch wel een uitnodiging?" vertelt Loes Smits. Ze is vrijwilliger bij De Achterban. Dit platform komt op voor de belangen van Haagse dak- en thuislozen en wordt gevormd door (voormalige) dak- en thuislozen.

Op zaterdag 8 maart, Internationale Vrouwendag, vindt de zesde Vrouwenverwendag plaats. Tachtig vrouwen, uit de crisisopvang of dakloos, zijn dan te gast. Ruim veertig vrijwilligers en ondernemers zetten zich belangeloos in en doneren lekkernijen. 'Bij binnenkomst is er koffie en cheese-

cake', vertelt Annemieke Hindriks van De Achterban. 'Daarna gaan onze gasten langs de kapper, de manicure, de pedicure, de visagiste en kunnen ze mooie tweedehands kleren uitzoeken. Er is een workshop sieraden maken en ook kunnen ze totaal ontspannen bij een massage of reiki-behandeling.' Tijdens de lunch worden prijzenpakketten verloot en de dag eindigt met champagne en een verwenpakket. Daarvoor zijn wekenlang beautyproducten verzameld, via particulieren en winkels. 'Duizend oogpotloden? Da's nog niks!'

Ontroerd

De locatie blijft geheim, mannen en

FOTO: BARBERA STERK

De mooie make-up geeft dak- en thuisloze vrouwen meer zelfvertrouwen.

media zijn ongewenst. Stek, stichting voor Stad en Kerk, zorgt voor de plek. Het Straatpastoraat geeft uitnodigingen aan buitenslapers. Er is één man,

die bewaakt de spullen. Want de tas van een dakloze bevat haar hele hebben en houden.

'Je ziet de vrouwen vol zelfvertrouwen weggaan', vertelt Joy Falkena van het Straat Consulaat, de stichting die de vrijwilligers van De Achterban ondersteunt. 'Ze zijn soms ontroerd als ze

'Sommigen kunnen nooit naar de kapper'

zichzelf in de spiegel zien. Sommigen kunnen nooit naar de kapper.' Smits: 'Ze vergeten een dag lang hun zorgen en praten er nog weken over na.' Ook de vrijwilligers zijn opgetogen en komen elk jaar terug. Falkena: 'Zij genieten ervan om iets voor een ander te doen. Deze dames zijn zo dankbaar. Een kapster zei: dit wil ik elke dag wel. Er hangt een mooie sfeer. In die kappersstoel vinden echte gesprekken plaats. Een mooiere manier om vooroordelen over dak- en thuislozen weg te nemen, is er niet.'

TANYA VAN DER SPEK

22.000 kinderen

Vervolg van pagina 1

Er komt steeds meer diaconaal werk op het bordje van de kerken te liggen. Maar hun capaciteit is ook eindig. Samen met andere organisaties moet er stevig gelobbyd worden, om een goed gemeentelijk armoedebeleid overeind te houden. In Den Haag leven bijvoorbeeld 22.000 kinderen op of onder de armoedegrens. Op armoedebestrijding moet maximaal ingezet worden. Bijvoorbeeld door het structureel ondersteunen van de Voedselbank Haaglanden, met gebouwen, vrachtwagens en soepele regelingen voor de fantastische vrijwilligers. De Voedselbank is een basisvoorziening die de gemeente moet koesteren.

Over de nieuwe Wet Werk en Bijstand is veel te doen. Bij *rücksichtslos* invoering krijgen uitvoerende ambtenaren gewetensproblemen, zo is de voor spelling. Deze nieuwe WWB zal de zwakste groepen armer maken. Moet alles braaf worden uitgevoerd of zet de gemeente maximaal op beleidsvrijheid in? Maak de bureaucratie wat lichter! Er is een veel strakker sociaal samenwerkingsprotocol nodig van vele partijen – inclusief de kerken – waarbij de scheiding van kerk en staat wel wat losser gehanteerd kan worden. Daarnaast zijn kerken goed in zelfbeheer en participatie. Dat doen ze al eeuwen, meestal met wijsheid.

We weten langzamerhand allemaal wel waar het lek zit. Het parool is: eendrachtiger samenwerken op vele fronten. Kritisch blijven op financieel geograai en op spijlucht. En natuurlijk: op 19 maart gaan stemmen.

HENK BAARS

Godfried Danneels naar Den Haag

'Leren van verlichte moslims'

De roemruchte Belgische kardinaal Godfried Danneels bezoekt Den Haag. Hij wil 'met vreugde voor het evangelie' strijd voeren tegen het secularisme. Wie is deze man? Een portret.

GODFRIED DANNEELS (1933) IS aartsbisschop-emeritus van Mechelen-Brussel. Hij was van 1980 tot 2010 het hoogste gezag van rooms-katholiek België en werkte bij verscheidene 'ministeries' van het Vaticaan. Hij was voorzitter van de internationale vredesorganisatie Pax Christi. De universiteiten van Tilburg en Washington kenden hem eredoctoraten toe. Maar vrij van smet is zijn naam niet.

Onder vuur

Danneels lag regelmatig onder vuur. Een rechtbank heeft hem verweten verzwegen te hebben dat een parochiepriester, die onder zijn verant-

Islam moet zich aan waarden van Europa onderwerpen

woordelijkheid stond, zeven personen seksueel misbruikt had. Danneels moest hen duizenden euro's smartengeld betalen. Sommigen verweten hem dat hij de legalisering van abortus, euthanasie en het homohuwelijk te zacht bestreden heeft. Dat hij het overtreden van liturgische voorschriften gedoogde. Anderen vonden dat Danneels had moeten

optreden tegen de Vlaamse belangenorganisatie voor het katholiek onderwijs, toen deze hetero-, homo- en biseksuelen gelijk wilde waarderen.

Elk-wat-wilsmoraal

Vriend en vijand heeft Danneels evenwel weten te verenigen in zijn afkeer van 'de fundamentalistische' islam. 'De islam moet, net zoals destijds het christendom, een soort Franse Revolu-

Godfried Danneels.

tie of Verlichting doormaken.' Danneels vindt dat alle West-Europeanen iets van zo'n gematigde islam kunnen opsteken. 'Voorbeelden: eerbied voor de grootheid van God, de praktijk van regelmatig gebed en vasten, en de zorg om in het openbaar voor het geloof uit te komen.'

De islam moet zich wel onderwerpen aan Europa en dus aan het christendom, meent Danneels. Voor Europeanen met andere levensbeschouwingen heeft hij dezelfde boodschap. 'De Eu-

ropese waarden zijn voor een groot deel joods-christelijke waarden. Afgesneden van de transcendente bron die God en Christus is, verliezen we onze

'Kerk kampt met missionaire moeheid'

bron en steun. Dat werkt een elk-wat-wilsmoraal in de hand, de illusie van zelf-verlossing via *new age*, een narcistische religiositeit, en een taboe op lijden en dood.'

Herkerstening

Uitwassen van zo'n mentaliteit ziet hij terug in de 'onwaardige behandeling van individuen en groepen'. Hij doelt op euthanasie, abortus en vreemdelingenhaat. Danneels is voor herkerstening. Wie neemt die taak op zich? De rooms-katholieke kerk van West-Europa lijdt aan 'missionaire moeheid', vindt de kardinaal. 'Ik mis vindingrijkheid. Als onze mond niet overloopt, zal ons hart wel niet vol zijn. De kerk schuwt het debat in de media nog te vaak en evangeliseert misschien niet expliciet genoeg.'

Ook de geestelijkheid moet van hem dus herkerstend worden. God mag weten hoe.

ROBERT REIJNS

LEZING OVER GELOOF EN SECULARISME, ZATERDAG 22 MAART, 14 U. DE BOSKANT.

Troubadour

MARTIJN BREEMAN IS TROUBADOUR. MAANDELIJKS ZINGT HIJ EEN LIED OF DRAAGT HIJ EEN GEDICHT VOOR. TE BELUISTEREN OP WEBSITE KERKINDENHAAG.NL.

De Linkse Lente

Sta op, vertrapten aller landen!

*Sta op, en kom in het geweer!
Een nieuwe orde is op handen,
en dit tijt keert niemand meer.
Veel te lang regeerden ons de rijken,
en was het donker om ons heen.
Eens zal de rechtse winter wijken,
en schijnt de zon voor iedereen.*

*Kom tezamen, fervente socialisten. Ruim baan!
Een mooie Linkse Lente breekt morgenochtend aan.*

*De werkmán zwoegt voor zijn pensioentje,
de bank vergokt het op de beurs.*

*Te vaak verdwijnt er een miljoentje in de zakken van fraudeurs.
't Is gedaan met graaien en met snaaien,
en met de zucht naar geld en macht.
De tijd breekt aan om weer te zaaien,
zodat een rijke oogst ons wacht.*

*Kom tezamen, fervente socialisten. Ruim baan!
Een mooie Linkse Lente breekt morgenochtend aan.*

*Komaan, en vecht voor nieuwe tijden.
De Markt verziekt ons allemaal.
Genoeg! Wij zullen ons bevrijden van het juk van 't Kapitaal.
Morgen kraait de Rode Haan victorie,
hij luidt de Linkse Lente in.
En voor het eerst in de historie krijgt elke nieuwe morgen zin.*

*Kom tezamen, fervente socialisten. Ruim baan!
Een mooie Linkse Lente breekt morgenochtend aan.*

Martijn Breeman

advertentie

advertentie

Respect voor overtuiging

Het CDA staat voor mensen die eigen inzet voorop zetten, die de samenleving positief willen veranderen en die niet alleen voor zichzelf leven. Dat is wat veel Hagenaars bindt en waar het CDA voor staat. Bij het CDA is levensovertuiging een kracht die gewaardeerd mag worden.

Stem u op ons 19 maart?

CDA

KDH gaat lezers enquêteren

Kerk in Den Haag wil graag weten wat zijn lezers van het blad en de website kerkindenhaag.nl vinden. Met hulp van studenten van de Haagse Hogeschool wordt een enquête ontworpen, die eind maart online komt. Ook worden in de stad interviews afgenomen. Doel is, blad en site beter af te stemmen op de wensen van de lezers en van de uitgever.

Vacature bestuurslid/penningmeester

Bij stichting Deo Volente ontstaat per 1 september a.s. een vacature voor een bestuurslid, die verantwoordelijk is voor de financiën.

De stichting beheert een fonds waarvan de opbrengsten vooral worden aangewend voor de financiering van een bijzondere leerstoel Geestelijke Verzorging aan de Protestantse Theologische Universiteit (PThU). Voorts ondersteunt de stichting financieel het werk van de geestelijke verzorging in zorginstellingen. Voor iemand met financiële deskundigheid, minimaal op HBO niveau, en betrokkenheid op de gezondheidszorg is dit een erg interessante en voldoende gevende vrijwilligersfunctie. De bestuursleden ontvangen een presentiegeld per vergadering en alle onkosten worden natuurlijk vergoed.

Inlichtingen: mevr. Ds. drs. M.A. Sijbrandij-Verbist, voorzitter (tel. 070-3688492) of W.P. Davidse, penningmeester (tel. 070-3254332, e-mail willem.davidse@hetnet.nl).

Mient Jan Faber over de Nucleaire Veiligheidstop

'Kernwapens beste garantie voor vrede'

INTERVIEW **Leiders van 53 landen komen op 24 en 25 maart naar Den Haag om te overleggen hoe ze de wereld kunnen behoeden voor kernwapengeweld. In Den Haag woont ook Mient Jan Faber, lange tijd de grote man van het Interkerkelijk Vredesberaad (IKV). Hij leidde begin jaren tachtig de massale protesten tegen de plaatsing van kruisraketten in Nederland.**

De wereldleiders komen in Den Haag vooral overleggen over het voorkomen van nucleair terrorisme. Moet de top niet gaan over een volledig kernwapenvrije wereld?

'Obama heeft in zijn speech in Praag in 2009 benadrukt dat hij een einde wil maken aan kernbepanning. Je kunt dat doel op twee manieren benaderen. Of je begint met zelf al je kernwapens te ontmantelen, of je zegt dat de anderen moeten beginnen. Obama kiest voor het laatste. Hij kan niet anders. Het risico dat andere landen of

In de jaren zeventig was het motto van het IKV: 'Help de kernwapens de wereld uit, te beginnen uit Nederland.'

'Dat was allemaal romantiek. Het idee van een kernwapenvrije wereld is flauwekul, daar zal nooit iets van terecht komen. Destijds was er wel aanleiding om te protesteren tegen de neutronenbom, want dat was een tactisch wapen dat op beperkte schaal kon worden ingezet. En als de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie met elkaar in oorlog zouden raken, werd Europa het slagveld. Dat probleem speelt niet meer.'

Daar staat tegenover dat nu meer landen kernwapens bezitten. Maakt dat het risico van een nucleaire oorlog niet groter dan tijdens de Koude Oorlog?

'Geen van de huidige kernwapenlanden is uit op zelfvernietiging. Ook elkaar vijandige staten zoals India en Pakistan houden elkaar tot in lengte van dagen in een houdgreep. Het veiligheidsvraagstuk dwingt de grootmachten goede relaties te onderhouden, waardoor de wereld stabiel is geworden. Een grote oorlog is tussen haakjes geplaatst. Er is geen betere garantie voor de wereldvrede dan het kernwapen.

Natuurlijk weet je het nooit honderd procent zeker. Er kan ergens een Hitler opstaan. Maar dan zullen de andere grootmachten collectief reageren

om het gevaar af te wenden. Er is alle reden om gerust naar bed te gaan.'

Maar wat als zelfmoordterroristen een kernwapen bemachtigen?

'Dat is het grootste gevaar. Tijdens de top zal veel worden gesproken over uitwisseling van informatie over terroristen. En over betere controle op de manier waarop landen hun kernwapens opslaan, zodat deze niet in verkeerde handen vallen. De afspraken hierover worden nu onvoldoende na-

geleefd. Dat komt deels door de opstelling van landen als Amerika, Rusland en China, die zelf geen pottenkijkers willen. Tot slot zullen de deelnemende staten een oproep doen aan landen als Iran en Noord-Korea om het non-proliferatieverdrag te tekenen. Er mogen beslist niet meer landen met kernwapens bijkomen.'

Het Nederlandse kabinet verwierp onlangs een motie van de Tweede Kamer, die eiste dat de toekomstige JSF-vliegtuigen geen kernwapens aan boord mochten hebben. Wat vindt u daarvan?

'De Kamer heeft wel die motie aangenomen, maar vervolgens niet de regering naar huis gestuurd. Dus was het allemaal slechts een show, met name van de Partij van de Arbeid. Minister

Mient Jan Faber, foto: Roel Wilmans

Mient Jan Faber, voorzitter van het Interkerkelijk Vredesberaad, sprak op 29 oktober 1983 in Den Haag bij de grootste demonstratie die ooit in Nederland is gehouden. Circa 550.000 tegenstanders van de kruisraketten kwamen naar het Malieveld en het Zuiderpark. Ook prinses Irene, zuster van koningin Beatrix, sprak.

Timmermans van Buitenlandse Zaken is er altijd een groot voorstander van geweest om de laatste kernwapens uit Nederland weg te halen. Maar hij zegt terecht dat zoiets alleen zin heeft in Navo-verband.'

Kunnen de bommen die op vliegbasis Volkel zijn opgeslagen kwaad?

'Dat geloof ik niet. Ze zullen nooit worden gebruikt. Zelfs als er een on-

'Er is alle reden om gerust naar bed te gaan'

geluk plaatsvindt of terroristen plegen een aanslag, gebeurt er niets. Die kernwapens liggen diep onder de grond en laten zich niet zomaar activeren.'

Bent u van idealist realist geworden?

'Ik was altijd al vrij realistisch. Ik wist dat de vredesbeweging in het Westen nooit een oplossing kon bieden voor het kernwapenprobleem, als niet tegelijkertijd in het Oosten fundamentele veranderingen zouden komen. Daarom ben ik voortdurend naar Oost-Europa gereisd om met dissidenten te praten, die mijn visie bevestigden. Zij hebben een einde gemaakt aan de Koude Oorlog, niet die half miljoen demonstranten in 1983 op het Malieveld.'

Maar zo nuchter als u nu over kernwapens spreekt, deed u dat destijds niet.

'Ik verbaas mezelf. Het blijft een idiote, amorele situatie waren we leven. Zo kan de wereld niet bedoeld zijn. Het liefst zag ik dat er helemaal geen kernwapens waren. Maar aangezien ze er wel zijn, kun je ze maar beter inzetten om de stabiliteit te bevorderen. Ik heb me erbij neergelegd.'

BAS KROMHOUT

'Kernwapens de wereld uit, ach, dat was romantiek'

terroristische organisaties toch aan een nucleair wapen weten te komen, is te groot. De techniek is er nu eenmaal.

Maar die andere landen redeneren net zo als de Amerikanen. We moeten ons daarom realiseren dat kernwapens niet meer zijn weg te denken. De grote landen kunnen hun arsenalen beperken en misschien zullen ze daar op deze top afspraken over maken. Maar ze zullen altijd voldoende aantallen over hebben om de wereld een aantal malen te vernietigen.'

Boekhandel Pelgrim

Gered door het Liedboek

Anton Smit: 'Geen Kuitert, tenzij op bestelling'

REPORTAGE **Boekhandels vallen om, maar de christelijke boekhandel Pelgrim in Den Haag heeft geen klagen. Portret van een winkel met een boodschap.**

COMMERCEEL TALENT KAN Anton Smit niet worden ontzegd. Op straat moet een groot Engelstalig bord passanten de zaak inlokken. 'Christian Bookshop'. Kaartenmolens op de stoep doen de rest. Dit is een echte boekhandel. Pelgrim aan de Korte Poten, onderdeel van een keten van vier christelijke boekhandels in de regio.

'Of wij blijven bestaan? Jazeker.' Het antwoord schiet als een kogel uit Smits mond. Koopmanschap en protestantisme gaan ook hier prima samen. Hij loopt langs de kasten en laat de brede verza-

meling bijbels, theologische boeken, gedichten en romans zien. Van alles één exemplaar; dat scheelt voorraad.

Zelfs *De navolging van Christus* van Thomas a Kempis, het meest gelezen boek op aarde aller tijden, is aanwezig. Maar geen Kuitert. En ook geen Klaas Hendrikse. 'Alles wat het bestaan van Christus ontkent, wil ik niet in mijn winkel hebben', zegt hij, terwijl zijn ernstige blik nog donkerder wordt. Maar op aanvraag bestellen is geen probleem.

Ook de protestantse basis is geleidelijk aan verbreed, aldus Smit. Sinds kort staan ook boeken van en over de paus in de kast.

Bovenstem

Muziek is er eveneens, in soorten en maten. De populaire opwekkingsband Sela bijvoorbeeld. 'Ik heb er al tiental-

len cd's van verkocht. En deze stapel is de volgende week ook weg.' Ook voor wie zich in folklore uit de Nederlandse refostrook wil verdiepen, kan bij Pelgrim terecht. Aanbevolen voor liefhebbers: de cd 'Zingt des Hoogstener', niet-ritmisch psalmgezang met bovenstem uit Genemuiden.

En dan zijn er de reli-snuisteren: kruisen, tegeltjes, spreuken. 'Er is geen vriend zo trouw als Jezus'. En: 'Het probleem voor ons is nooit zo groot als de kracht achter ons.' En flesjes met geurige zalfoliën, rechtstreeks geïmporteerd uit Jeruzalem. Vooral in trek bij Afrikaanse Hagenaars.

Gemotiveerde vrouwen

Hoe kan een zaak op een dure locatie leven van dit bonte maar beperkte assortiment? Pelgrim draait op vrijwilligers, dat is het geheim. Zeven gemotiveerde vrouwen, ontslagen in een 'gewone' baan of op zoek naar een zinvolle dagbesteding, staan bij toerbeurt achter de balie.

Wekelijks krijgt het personeel een mail met een toelichting op de nieuwste titels. Training is belangrijk, aldus Smit. Ook al komen de vrijwilligsters soms uit een verscholen hoek van het kerkelijk erf, ze moeten wel vragen over pakweg de *New King James*-bijbel kunnen beantwoorden.

Smit telt zijn zegeningen. Al is het crisis in het land, en al lezen zijn klanten minder dan vroeger, soms zijn er meevallers. Dankzij het nieuwe Liedboek, dat veel kerken bij Pelgrim bestelden, kon 2013 met succes worden afgesloten. Met dankbaarheid, dat spreekt.

JAN GOOSSENS

advertentie

René Luykx
Hoofdaannemer
Kerkelijk Bureau PGG

Koopmanstraat 30
2672 GB Naaldwijk

T 0174 21 36 15
F 0174 24 32 75
M 06 53 20 79 80
E aannemer@luykx.info
W www.luykx.info

RENOVATIE, ONDERHOUD EN VERBOUWEN

advertenties

Monuta

ik weet hoe ze begraven wil worden
maar hoe regel ik dat?

Met één telefoontje nemen we al uw zorgen uit handen. Bij ons staan uw persoonlijke wensen centraal.

Bij Monuta in Den Haag denken we graag met u mee.
bel 070 - 306 54 54
Monuta 't Statenhuys
Statenlaan 78, Den Haag
bel 070 - 360 39 05
Monuta Innemeer
Laan van Elk en Duinen 38, Den Haag
www.monuta.nl

JOHAN WASSENAAR
VOETBEDDEN-OP-MAAT EN SCHOENEN

Prins Hendrikstraat 132 2518 HX Den Haag 070 363 75 19
info@johanwassenaar.nl www.johanwassenaar.nl

‘Jongeren lezen alleen nog korte teksten’

Bondig is nog een hele kunst

OPINIE Is het erg, als jongeren geen lange artikelen meer kunnen lezen? Misschien komt daar wel iets nieuws voor in de plaats, dat ook van waarde is – zo denkt Margot Berends. ‘Kort’ hoeft niet per se ‘slecht’ te zijn.

IK STUUR JE EEN LANGE BRIEF, want ik heb geen tijd voor het schrijven van een korte’, zo luidt een beroemde uitspraak van de zestiende-eeuwse wijsgeer Blaise Pascal. Ik moest eraan denken toen ik hoorde over het ach- en weegeroep over de constatering dat jongeren geen lange teksten meer kunnen behappen. Een lang artikel waarin op kunstige wijze een diepzinnige gedachtegang wordt uiteengezet, is natuurlijk mooi. Maar ik zou toch niet willen meehuilen met de wolven in het bos, over het idee dat jongeren alleen nog maar korte teksten aankunnen. Of zelfs dat ze helemaal niet meer lezen. Als ik in de trein zit, zie ik hele volkstammen de *Metro* lezen. Daar staan korte artikelen in. Is dat verkeerd? Het komt mij voor dat veel van deze reizigers in vroeger tijden helemaal niet zouden hebben gelezen. Liever korte berichten lezen, dan niets, lijkt me. Ook zie je dat er flink wat af-ge-smst en –ge-whatsappt wordt. Zouden deze mensen elkaar zonder deze mogelijkheden brieven schrijven? Zouden ze anders hebben geprobeerd om woor-

den op schrift te stellen? Naar mijn idee wordt er meer geschreven en gelezen dan ooit.

Tussen de bedrijven door, in de metro: we lezen en schrijven constant.

Het zijn weliswaar korte berichten, maar denkend aan Pascal, vind ik het nog een hele kunst om zo bondig te communiceren. Zelf merk ik het bij het schrijven voor dit blad, *Kerk in Den Haag*. Een artikel van zeventienhonderd woorden is voor KDH-begrippen lang. Vaker nog luidt de opdracht om een stuk van vierhonderd woorden te schrijven. Dat kost aanzienlijk meer

tijd dan het schrijven van een lang stuk: ieder woord telt, je bent voortdurend aan het schrappen en je ‘darlings’ aan het ‘killen’.

Een langer artikel kan wel veel meer lagen bevatten en dus doorwrochter zijn. Maar vaak genoeg heb ik wettenschappelijke teksten gelezen die voor mijn gevoel met een flinke dot opklop waren opgepompt tot een ‘aanvaardbare’ lengte. Houd toch rekening met mijn kostbare tijd, denk ik dan, en kom tot *the point*.

Over tijd gesproken: die blijft even beperkt als vroeger, terwijl het aanbod aan teksten groter wordt. De lezer moet kiezen of delen. Is het lezen van één lang stuk per se beter dan, in dezelfde tijdsspanne, het lezen van tien korte stukjes?

Tot slot: het is niet alles kort en snel, wat de klok slaat. Onlangs zei mijn elfjarige zoon tegen een vriendje dat hij zijn Harry Potter-boek uit had. ‘Wat fijn voor je!’, antwoordde het vriendje. ‘Helemaal niet fijn’, zei zoonlief. ‘Want nu moet ik een dag wachten voordat ik verder kan lezen. Het vijfde deel krijg ik morgen pas.’ Deel vijf bestaat uit 686 pagina’s. Er zijn zeven delen.

MARGOT C. BERENDS

Goed boek

Vervolg van pagina 1

mag niet. Ze moet naar het strafkamertje. De schrijfster vertelt: ‘Het is de eerste keer dat ze een eigen kamer heeft, waar niemand op haar let. Er staat een houten bank en er is een dakraam. Buiten schuiven witte wolken voorbij, die nergens anders op lijken dan op wolken. Door de bank onder het raam te schuiven en er op te klimmen, kan ze de dakgoot zien en de daken van andere huizen. In de goot zit een duif met klapperende vleugels bovenop een andere duif. Er ligt een hoopje aarde van waaruit een paar dunne stengels groeien die wiegen in de wind. Een geheim tintje is het, ze wil hier wel vaker zijn om te zien wat er uit de stengels zal groeien. Het raam kan niet open, hoe hard ze het ook probeert, Ze springt weer van

de bank af. Zittend op de vloer, haar voeten ontbloot, probeert ze haar rechterbeen in haar nek te leggen, wat niet lukt, maar ze raakt wel met haar kuit haar muts aan. De spieren in haar bovenbenen staan strak gespannen.

We kunnen stemmen, maar zijn we er blij mee?

Dit heeft ze nog nooit eerder geprobeerd, ze is nog nooit eerder op het idee gekomen dat dit tot haar mogelijkheden behoort.’

In enkele bewoordingen roept Van Leeuwen iets op van een sfeer van vernieuwing en hoop. ‘Dit heeft ze nog nooit eerder geprobeerd, ze is

nog nooit eerder op het idee gekomen dat dit tot haar mogelijkheden behoort.’ In het vervolg zal Catho leren lezen en schrijven. Ze zal weglopen bij de nonnen en met vallen en opstaan (vooral vallen!) proberen een eigen leven op te bouwen.

Teleurstelling

Toen ik het uit had, voelde ik teleurstelling, omdat de vier personages ondanks de revolutie zo weinig verder komen. Maar ook voelde ik iets van schaamte. Twee eeuwen later, in mijn tijd, is de samenleving wel een stuk verder. Iedereen kan, als hij wil, leren lezen en schrijven. Er zijn uitkeringen voor wie geen inkomen hebben. En we hoeven niet in de regen te straat op om de regering tot verandering te dwingen. We kunnen stemmen, minstens elke twee jaar. Maar zijn we

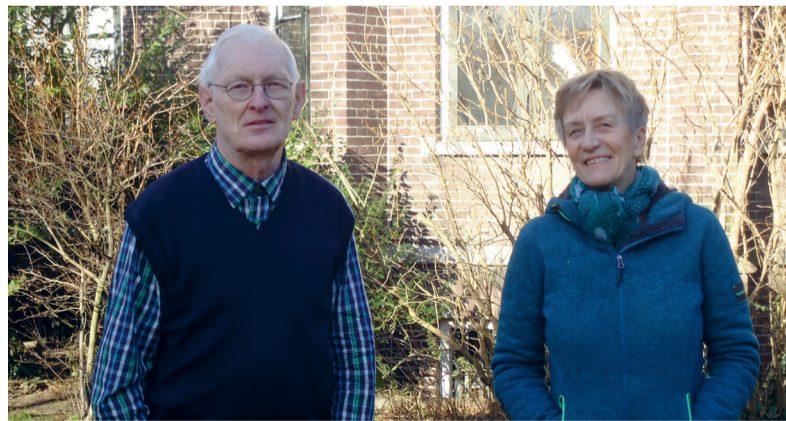
er blij mee? Maakt dit ons zo gelukkig als de personages uit Van Leeuwens boek zo ontzettend graag willen worden? Ik weet het niet. Misschien wel niet genoeg. Dat is waarom ik lees. Een goed boek verandert mij. Literatuur, ja elke kunstvorm biedt ontmoetingen, die iets met je dóen. De Duitse dichter Rainer Maria Rilke maakte daar ooit een gedicht over. Dit gedicht heet: ‘Archaïscher torso Apollos’ Het gaat over een beeld van de God Apollo. Alleen de romp is ervan over. Maar het is zo krachtig en straalt zo’n presentie uit, dat als je ernaar kijkt, je eigen bestaan maar magertjes lijkt. Het gedicht eindigt dan ook met de regel: ‘Du musst dein Leben ändern.’ ‘Je moet je leven veranderen.’

MARGREET R. KLOKKE

Haagse basissgemeente bestaat veertig jaar

Een klein kneepje, dat vinden we mooi

INTERVIEW Het begon als een ‘eksperiment’, met rijken kritische gelovigen voor de microfoon. De Ekklesia bestaat veertig jaar. De idealen zijn gebleven, vertellen twee leden van het eerste uur.

Einar Sies en Joke Visser, Ekklesia-leden van het eerste uur.

ENKELE HAAGSE PROTESTANTEN en rooms-katholieken richtten in 1974 een oecumenische groep op. Het werd de Ekklesia, een ‘basissgemeente’ die geloven en werken aan meer rechtvaardigheid aan elkaar verbond. Basissgemeenten ontstonden in het hele land. Het waren de jaren van het geloof in de maakbare samenleving. Er werd geprotesteerd: tegen apartheid, onrecht,

‘Iedereen gaat voor, voorbereiden doe je met een groep’

uitbuiting van de aarde en later tegen kernwapens. Bezoekers van de Ekklesia-vieringen stonden in de rij voor de

microfoon om de acties van de komende week aan te kondigen. De Ekklesia was een oefenplek voor een andere vorm van geloofsbeleving, een ‘eksperiment’, zoals het toen werd gespeld. Het begon in de Kloosterkerk na de gewone dienst, met zo’n honderd mensen in een hoek van het gebouw. De ene week sprak een pastor, de andere een predikant. Muziek en zang namen vanaf het begin een belangrijke plaats in; er klonken lied-

ren van kritische priesters als Huub Oosterhuis, en teksten plus muziek van eigen mensen. Begin jaren tachtig verhuisde de Ekklesia naar de Barthkapel, achter de Prinsegracht, die – hoe kan het ook anders in die tijd – gekraakt was. Intussen hadden de predikanten en pastores plaats gemaakt voor lekenvoorgangers. ‘Iedereen is voorganger en voorbereiden doe je met een groep’, was het motto.

Joke Visser en Einar Sies, leden van het eerste uur, vertellen. ‘Het was de tijd van de democratisering. We wilden alles met elkaar voorbereiden. Wij zijn een groep zoekers en het heeft af en toe ook flink gebotst. Inmiddels wordt er nu meer geïnteresseerd en milder naar elkaar geluisterd, al blijft het spannend elkaar af en toe te ontregelen. Dat hoort wel bij de Ekklesia.’ De viering kent bijzondere rituelen. Zo wordt er bij elke dienst brood en wijn gedeeld. Dat gaat anders dan in de meeste kerken. ‘Je breekt het brood voor de ander en geeft de schaal dan door. Daarmee geven we uiting aan onze verbondenheid. Hand in hand zingen of spreken we het Onze Vader en bij de afsluiting geven we een klein kneepje. Hoe dat gebruik precies is ontstaan, weten we niet eens. Maar we vinden het mooi.’

Haagse lente

Tweemaal per maand is er een viering. Verder heeft de Ekklesia al jaren een goede samenwerking met de Lukaskerk, op een steenworp afstand. Daar zijn de vieringen met Pasen. Er is ook

Mediteren in Abtkerk en in Kloosterkerk

Mediteren kan op vele manieren. De Antonius Abtkerk nodigt deelnemers uit om in stilte een bijbelpassage te overpeinzen.

Woensdag 12, 19 en 26 maart, 2 en 9 april, 19:30-20:15 uur.

De Kloosterkerk geeft een meditatiecursus met stilte, beeld, geluid en tekst.

Donderdag 6 en 20 maart, 3 en 10 april, 20:15-21:45 uur.

Luisterles en lezingen over de kruisweg

In de Bosbeskapel geeft predikant Olivier Elseman een luisterles over muziek geïnspireerd op de kruisweg en Jezus’ zeven laatste woorden. Over die woorden geeft hij later deze maand twee lezingen in de Bergkerk.

DONDERDAG 6 MAART, 20:00 UUR, BOSBESKAPEL. DINSDAG 11 EN 18 MAART, 20:00 UUR, BERGKERK.

Robert Skidelsky over geld en geluk

Waarom werken we steeds harder voor meer welvaart en lijkt economische groei een graadmeter voor geluk? De Britse oud-hoogleraar economische geschiedenis Robert Skidelsky komt daar een avond over vertellen in De Boskant. ‘We zijn het zicht op het goede leven kwijtgeraakt’, zegt hij.

DONDERDAG 27 MAART, 20:00 UUR. OPGAVE: DEBOSKANT.NL

Oek de Jong over mystiek en geloof

In een serie in de Remonstrantse kerk beantwoorden kunstenaars de vraag: hoe ziet u God, godsdienst en gelovigen? Deze maand is Oek de Jong aan het woord, schrijver van (bekroonde) romans, novellen en essays. Titels van hem zijn onder andere ‘Opwaaiende zomerjurken’, zijn debuutroman, en ‘Pier en oceaan’, zijn laatste werk. Erotiek en mystiek, eenvoud en deemoed zijn hoofdthema’s in zijn werk.

DINSDAG 18 MAART, 20:00 UUR. REMONSTRANTSE KERK.

een gezamenlijk maaltijdproject.

De tijd van actievoeren is voorbij, maar nog altijd sluit de Ekklesia zich aan bij kritische campagnes. Dat blijkt ook uit het thema van het symposium, bij het veertigjarig jubileum. Sies: ‘Dat gaat over idealen van toen en nu. ‘Haagse Lente’, hebben we het symposium genoemd. Want al is het misschien minder massaal dan de vredesdemonstraties van de jaren tachtig, als je om je heen kijkt zie je overal nieuwe initiatieven opbloeien.’

Voor mensen met een fysieke beperking is de Barthkapel niet goed toegankelijk. Een traplift – een oude wens – kwam er niet. Maar ook de oudste bezoekers, 90-plussers, hebben nog genoeg elan om de trap te beklimmen.

HANS HEMMES

Symposium Haagse Lente

Het symposium Haagse Lente is op zaterdag 15 maart, vanaf 13 uur in de Lukaskerk. De generatie van toen gaat in gesprek met die van nu. Onderwerp: idealen. Info: ekklesiadenhaag.nl.

Pabo-docent Jan Halin:

‘Wie slecht kan lezen, gaat vroeger dood’

Nieuwe generaties lezen steeds minder boeken, kranten en tijdschriften. Ligt dat aan het onderwijs?

‘Dat geloof ik niet. Als er minder wordt gelezen, dan komt dat eerder doordat de cultuur waarin kinderen opgroeien steeds visueel wordt. In het onderwijs wordt juist veel gedaan aan leespromotie. Allerlei organisaties zijn ermee bezig: Stichting Lezen, de Nationale Voorleesdagen, de jaarlijkse Poëzie-week, noem maar op. De jeugdliteratuur in Nederland is van een hoog niveau.’

‘Toch klagen docenten in het vervolgonderwijs dat de jeugd gebrekkig leest en schrijft. ‘Dat klopt. Ook veel pabo-studenten vinden het moeilijk zich uit te drukken op papier. In het basisonderwijs loopt een derde van de leerlingen twee jaar achter met begrijpend lezen. Dat komt doordat leraren soms vergeten

‘Bij aardrijkskunde kun je verhalen lezen over de spin Anansi’

om hun leerlingen de vaardigheden die zij aanleren tijdens de normale taallesen, te laten toepassen bij andere vakken. Dan blijft het droogzwemmen, een kunstje. Een kind dat goed scoort bij dictees kan dan bij een creatieve schrijfpodracht opeens fouten maken.

INTERVIEW Kinderen zouden meer moeten lezen, vindt Jan Halin. Als docent Nederlands aan de Haagse christelijke hogeschool InHolland (pabo) laat hij aanstormende juffen en meesters de rijkdom van jeugdliteratuur ervaren. ‘Met dictees breng je geen plezier in taal over.’

Pabo-docent Jan Halin: ‘Als je plezier in taal weet over te brengen, maak je kinderen tot lezers en schrijvers.’

Een juf of meester zou elk vak moeten verbinden met jeugdliteratuur. Bij geschiedenislessen over de Tweede Wereldoorlog kun je bijvoorbeeld met de klas Jaap ter Haars *Boris of Oorlog zonder vrienden* van Evert Hartman lezen. Wanneer je bij aardrijkskunde Zuid-Amerika behandelt, lees dan verhalen over de spin Anansi.

Lezen is ook van enorm belang voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Over scheiding en dood zijn prachtige boeken en gedichten geschreven. Elke school heeft pestprotocollen, maar mijn advies is: lees *Spijt* van Carry Slee of *Tirannen* van Aidan Chambers. Dat zal eerder leiden tot gedragsverandering. Ik laat mijn studenten zoveel mogelijk

ervaren hoe ze jeugdliteratuur kunnen inzetten in het onderwijs. Het is mijn zending. Vanaf groep drie zouden kinderen elke dag twintig tot dertig minuten aan lezen moeten besteden.’

Hebben leerkrachten daar wel tijd voor?

‘Dat kan een probleem zijn. De tijdgeest is gericht op het behalen van meetbare doelen. Het positieve hiervan is dat scholen verantwoording afleggen. Maar we moeten oppassen dat opbrengstgericht werken niet doorschiet. Als onderwijs niets anders is dan trainen voor toetsen, dan gaan de creatieve uren als eerste eruit. Het effect hiervan is averechts. Natuurlijk is het belangrijk dat kinderen dictees maken, maar daarmee breng

je geen plezier in taal over. En zonder plezier leren kinderen minder. Een goede schoolleider geeft daarom teggengas en zorgt voor een evenwichtig

‘Met carnaval hielden we een kolderrijmenfestival’

programma.’

Is begrijpend lezen een onderdeel van de taaltoets die eerstejaars Pabo-studenten moeten maken?

‘Nee, het accent ligt echt op spelling en grammatica. Aankomende leraren moeten de Nederlandse taal immers

goed beheersen. Maar sinds een paar jaar geven we aan de Pabo ook lessen in professionele geletterdheid en daarbij gaat het om begrijpend lezen en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid. Aan het einde van de opleiding moeten studenten een scriptie schrijven op hbo-niveau. De eisen zijn toenomen.’

Wat is uw voornaamste boodschap aan juffen en meesters?

‘Dat passie de essentie is van ons vak. Toen ik schoolleider was van een katholieke school in Voorhout, liet ik kinderen eigen Moederdaggedichten schrijven. Met carnaval organiseerden we een kolderrijmenfestival met op vrijdag de grote finale. Dat werd zo populair dat ouders en grootouders meededen. Als je plezier in taal weet over te brengen, maak je kinderen tot lezers en schrijvers. Leerkrachten hebben hierin een morele verantwoordelijkheid. Door te lezen, leren kinderen zich diep te concentreren en wordt hun verbeeldingskracht gestimuleerd. Dat zijn in de eenentwintigste eeuw essentiële vaardigheden. Meer dan een miljoen Nederlanders zijn laaggeletterd. Zij kunnen niet meekomen met de samenleving. Ze begrijpen bijsluiters van medicijnen niet en missen de essentie van een gesprek met een arts. Gemiddeld overlijden zij eerder. Zo basaal is het belang van lezen.’

BAS KROMHOUT

Ook protestanten lezen minder

Terug naar de orale traditie

OPINIE Luther en Calvijn zijn groot geworden dankzij de drukpers. Maar wie leest er tegenwoordig nog? Jongeren haken na twintig regels af.

STUDENTEN KUNNEN NIET ECHT meer lezen. Verder dan een mini-berichtje in de *Metro* of *Spts* komen ze niet. Deze noodkreet publiceerde een docent in het hoger beroeps-onderwijs onlangs in dagblad *Trouw*. Als dat waar is, wat voor gevolgen heeft dat voor de cultuuroverdracht? En voor kennisoverdracht in de kerk? De Reformatie in de zestiende eeuw kon zich over Europa verspreiden dankzij de boekdrukkunst, die net was uitgevonden. Protestanten zijn lange tijd voor ‘lezertjes’ gehouden, studieuzen mensen die nauwgezet de bijbel en theologische boeken verslonden. Afgezien van de vraag of dat beeld niet overdreven is, maakt het de observatie van de hbo-leraar wel urgent. Als tek-

sten niet meer gelezen kunnen worden, in de zin van ‘verstaan’, wat voor gevolgen heeft dat voor de kerk?

Inbedding in traditie

Jan Maasland, predikant op Scheveningen, herkent de klacht. ‘Je kunt niets meer bekend veronderstellen’, zegt hij. ‘Je moet alles uitleggen. Zelfs een woord als “evangelist” snappen sommigen niet. Dan denken ze niet aan Mattheüs, maar aan een man op een zeepkist in de Grote Marktstraat.’ Hij maakt zich al langer zorgen over tanende kennis, niet alleen bij jongeren. ‘Om een mening over bijvoorbeeld ethische vragen te vormen, om de koers voor je leven te bepalen, moeten basiselementen van het geloof in je leven verankerd zijn. Die inbedding in de brede christelijke traditie is weg. Groeps gesprekken, studiekringen, ze zijn er nog wel, maar alles is hap-snapwerk geworden. Een nieuwe dogmatiek in groepsverband bespreken? Ik ken één gemeentelid dat dat zou willen.’

JONGEREN HEBBEN MINDER KENNIS VAN DE BIJBEL

Toch wil hij niet al te somber zijn. ‘Er zijn nog steeds mensen die de weg naar de kerk vinden. En dankzij jongere collega’s van ons catechisatie-team wordt er bij ons, met behulp van moderne media, nog volop gestu-

deerd. Maar ik zeg altijd: geef een bijbel en laat cursisten zelf passages opzoeken en lezen.’

Drukke banen

Corrie van Duinen, predikant in het

Benoordenhout en Archipelbuurt, begint studiekringen met een kwartiertje college. ‘Onze bezoekers willen graag leren, en ook alles snappen, maar komen als gevolg van drukke banen vaak niet aan geconcentreerd lezen toe. Korte stukjes gaan nog wel, maar van tevoren een boek of een hoofdstuk lezen is te veel gevraagd. We zijn daarom overschakeld op mondelinge kennisoverdracht. De orale cultuur is terug. Voor een catechisatiegroep nodigen we nu gasten uit. Mensen van vlees en bloed, die vertellen wat het geloof voor hun leven betekent.’

Dat zulke gesprekken minder waarde zouden hebben dan het bestuderen van boeken, ontkent Van Duinen. ‘Het leren vindt nu plaats in het kader van een relatie. De cursisten kennen elkaar. Mij vertrouwen ze. En ze zijn oprecht geïnteresseerd in de gasten.’ Toch beaamt ook zij dat dertigers en veertigers weinig basiskennis hebben. ‘Ik ben steeds op zoek naar korte stukjes tekst die voldoende informatie bevatten.’ Dat het lezen af verdwijnen, wil er bij haar niet in. ‘Dat nieuwe boek van Carel ter Linden is toch een bestseller.’

JAN GOOSSENSSEN

IN - DRUK SCHULDIGE ONSCHULD

IN DE KUNSTHAL IN ROTTERDAM ZIJN honderd voorwerpen te zien uit de Tweede Wereldoorlog. Het blik met knikkers van Anne Frank, tot voor kort in bewaring bij haar buurmeisje, haalde het nieuws. Het is fascinerend te ontdekken wat de meest gewone voorwerpen aan gevoelens bij je kunnen oproepen. Het gaat dan uiteindelijk niet om die knikkers – ik heb er ook nog – of een oud koekblik. Het verhaal dat eraan verbonden is raakt ons, en de voorwerpen zijn in al hun alledaagsheid stille getuigen. In de alledaagsheid van op straat spelende kinderen en een koekje bij de thee dwingen ze je onder ogen te zien dat het ondenkbare ‘gewoon’ gebeurde. De burens van de overkant komen in de avondschemering naar buiten, verdwijnen in een vrachtwagen en je ziet ze nooit meer terug. Een kind moet in een kort ogenblik haar liefste pop uitkiezen die mee mag naar het kamp, de andere kunnen niet mee.

Van de kunstenaar Armando is de term ‘schuldig landschap’ – landschap dat heeft zien gebeuren. Ik denk aan de Waalsdorpervlakte, waar in het ongerepte duinlandschap gijzelaars en verzetsstrijders door de nazi’s werden geëxecuteerd. Mijn buurman in de Amsterdamse Ter Gouwstraat woonde daar het grootste deel van zijn leven. Niet zomaar een straat, zo hoorde ik na enige tijd. Mijn rustige straatje, waar dagelijks vuilniskarretjes doorheen zoefden op weg naar de garage van de gemeentereiniging en waar scholieren vrolijk kwebbelend voorbij kwamen op weg naar de mavo en de Katholieke Technische School, bleek ook een schuldig landschap. Vanaf het Muiderpoortstation werden tussen 1942 en 1944 ruim 11.000 joden weggevoerd naar Westerbork om vandaar naar de vernietigings-

kampen gestuurd te worden. Bij honderden verzamelden ze zich in mijn straat met een koffertje of rugzakje. Op een oude foto zie je keurige burgers gereed voor een uitstapje. Een moeder geeft een kind nog iets te drinken uit een thermosfles.

De straat – voor mij als Amsterdams jochie was dat de plek van de vrijheid. Lekker buiten spelen! In een lantaarnpaal klimmen, knikkeren, tolleren en hinkelen op met krijt uitgetekende vlakken.

De vrijheid ligt op straat! Het is ook het beeld dat de bijbelse profeten geven: kinderen spelen op straat en ouderen dutten in de schaduw. Kinderen laten ons zien hoe het leven bedoeld is, zegt Jezus. Hij vertelt dat de kinderen de

volwassenen verwijtend toevoegen: wij hebben op de fluit gespeeld en jullie hebben niet gedanst. Anne Frank was niet meer vrij om de straat op te gaan, laat staan er op de fluit te spelen of te knikkeren. Een schuldige straat, een schuldige stad, schuldige Waalsdorpervlakte. Schuldige onschuld – onverdraaglijk is het.

In het christelijk geloof gaat het precies daarom: om vermoorde onschuld. Om een mens die uit de vrijheid leefde en vrijheid deelde met iedereen – eigen volk en vreemd volk. Mensen met een keppeltje of een hoofddoek, een kruisje of een tulband. En het is onverdraaglijk als mensen, naar Gods beeld en gelijkenis geschapen, buitengesloten worden. Er heeft al genoeg bloed gevloeid. Er zijn te veel schuldige straten.

ROB VAN ESSEN

HET STILLE STRAND MOET STIL blijven.' Dat is het motto van een aantal actievelingen die hopen de bouw van een 98 meter hoog hotel aan het strand van Scheveningen tegen te houden. Voorvechter van het hotelplan is de PvdA-wethouder Marnix Norder.

Spirituele ervaring

'Op oude kaarten van Den Haag wordt het Zuiderstrand al aangeduid als het "Stille Strand". Als je daar een immens hotel neerzet, kun je die stilte wel vergeten', aldus Ilona Labree van de groep 'Het Stille Strand leeft'. Labree vertelt: 'Het Stille Strand is het enige stuk strand aan de stad dat niet in beton en baksteen gegoten is. Iedere zondagochtend wandel ik er. De rust is

'Enige strand dat niet in beton is gegoten'

overweldigend. Alle zorgen die ik door de week heb, worden nietig. Een meisje zei laatst tegen me: op dit strand wordt alles stil in me. Voor mijzelf is die weidsheid een spirituele ervaring. Je voelt je verhouding tot de natuur, tot een hogere macht. Noem het God. Het Stille Strand is een natuurlijke kerk.'

Horizonvervuiling

Arthur Wieffering, initiatiefnemer van 'Het Stille Strand leeft' en van de petitie *Stop de bouw aan/op het Haagse Zuiderstrand*: 'Het idee is dat het hotel helemaal aan het begin komt te staan, bij de haven. Het

Verzet tegen hoog hotel aan zee
Stille Strand is een kathedraal
INTERVIEW De gemeente Den Haag heeft plannen voor een groot hotel op het Stille Strand. De tegenstanders roeren zich. 'In deze natuurlijke kerk horen geen kermisgeluiden', zeggen ze. Dit afgelegen stukje strand helpt stadsbewoners zichzelf, de ander en God te ontmoeten.

veroorzaakt horizonvervuiling, drukte, herrie. Door de hoogte ontstaan er valwinden, waardoor dit stuk voor surfers levensgevaarlijk wordt. Maar vooral zijn we bang dat dit het begin van het einde is. De bebouwing zal oprukken. We vinden het bizar: de omwonenden is niets gevraagd. De bewoners van Duindorp zijn perplex over de plannen.'

Ook Paul Huysmans heeft de petitie getekend. Hij licht toe: 'Ondanks crisis en bezuinigingen kent onze westerse wereld overdaad en overvloed. Die kunnen schade toebrengen aan lichaam en geest. Een yogi vast en mediteert om contact te krijgen met de essentie, het "zijn", datgene wat de mensen verbindt. Ik denk dat wandelaars langs het strand

ook die behoefte hebben. Ze willen zich laten inspireren door de pracht van wat de mens niet heeft gemaakt en waar zij zelf ook onderdeel van uitmaken. Het steeds verder commercialiseren van die natuurlijke omgeving beperkt de mogelijkheden, in dit geval aan de kust, om dat te ervaren en zodoende nieuwe energie op te doen. Dit schaadt op den

duur mens en natuur, en ook de verbinding tussen mensen onderling. Aan het door de mens gemaakte vertier, de kermisgeluiden en het centjes verdienen wordt dan breeduit voorrang verleend. Zo scheppen we een artificiële wereld, een virtuele wereld, die de natuurlijke terugdringt.'

Plan verstoort 'abdij'

Huysmans legt uit dat dit stuk strand het 'Stille Strand' heet, omdat men er vroeger moeilijk kon komen. 'Je moest er moeite voor doen, maar dat werd dan wel beloond. Het commercialiseren van het gebied rondom de haven brengt dat in gevaar. Je zou het kunnen vergelijken met het

'Schadelijk voor mens en natuur'

optuigen van een uitgebreide hotelaccommodatie, ook voor feesten en partijen, in een deel van een abdij. Wat blijft er dan nog van de abdij over? Dit verstoort.'

Ilona Labree besluit: 'De mensen die daar 's zomers zitten, kiezen bewust voor het Stille Strand. Niet voor de toeristische stranden. Allemaal zoeken ze hetzelfde: weidsheid en stilte. Dit unieke stukje strand moet met rust worden gelaten.' Het Stille Strand blijft een natuurlijke kathedraal, hopen de actievoerders.

MARGOT C. BERENDS

PETITIE TEKENEN? GA NAAR: HETSTILLESTRANDLEEFT.PETITIES.NL

Kortingsactie:
Tallis Scholars in Anton Philipszaal

De Philipszaal wordt omgetoverd tot de Sixtijnse kapel.

ACTIE Wilt u naar een bijzonder concert van The Tallis Scholars? *Kerk in Den Haag* geeft u korting op eerste-rangkaartjes.

THE TALLIS SCHOLARS IS EEN koorgezelschap met vele onderscheidingen, tientallen cd's en duizenden concerten op hun naam. De zangers laten in de dr. Anton Philipszaal liederen horen van Renaissance- en moderne componisten.

Sixtijnse kapel

Voor het eerste concertdeel verandert de Philipszaal in de Sixtijnse kapel. De

componisten Palestrina en Allegri schreven er tientallen missen en motetten voor. Legendarisch is het *Miserere* van Allegri, dat buiten Rome niet mocht klinken en daarom nooit was uitgegeven. Mozart schreef na één bezoek aan de kapel de partituur op het gehoor uit. Hij maakte de muziek ook buiten het Vaticaan toegankelijk.

In het tweede deel komen composities van Thomas Tallis aan bod, grondleggers van de Britse koortraditie, en liederen van moderne componisten.

Korting met KDH

KDH en de Dr. Anton Philipszaal geven 20 procent korting op de entreprijs voor The Tallis Scholars. Normaal kost een eersterangkaartje € 34. Als u bij bestelling de kortingspreuk 'Korting met Kerk in Den Haag' doorgeeft, betaalt u nog maar € 27. Kaartjes zijn te koop bij de kassa of via (070) 88 00 333.

ZONDAG 16 MAART, 14:30 UUR.

Moedige vrouwen in Vredeskapel
Pua en Sifra, om jaloers op te worden

INTERVIEW Strijdbare vrouwen zijn er al eeuwenlang. Een verhaal van ruim drieduizend jaar oud over twee verloskundigen is een voorbeeld voor nu.

OP INTERNATIONALE VROUWENDAG worden twee beroemde vroedvrouwen herdacht in de Vredeskapel. Het zijn Pua en Sifra, van wie verhaald wordt in het bijbelboek Exodus. 'Pua en Sifra hebben de levensloop van het volk Israël behoorlijk beïnvloed', zegt Nan Stoltenhoff, die de bijeenkomst initieerde. In Exodus 1:15-22 staat dat de Egyptenaren bezorgd waren, omdat het aantal zonen van Jacob groeide. Zij werden tot slaven gemaakt. De farao was bang dat in het volk van Israël een koning zou opstaan. Dus moesten alle joodse, eerstgeboren jongetjes worden verdrinken in de Nijl.

Weggemoffeld

Stoltenhoff: 'Dat hebben de vroedvrouwen Pua en Sifra niet gedaan. Vele anderen gehoorzaamden ongetwijfeld

wel, uit angst. Pua en Sifra zeiden: sorry, die joodse vrouwen zijn zo sterk, die kinderen zijn allang geboren en weg voordat wij aankomen. Werkten zij sa-

De moedige Pua en Sifra van tegenwoordig.

men of individueel? Hielp de één bij de bevalling terwijl de ander het kind weggemoffelde? Of wisten zij niet eens van elkaars bestaan? We weten het

niet. Pua en Sifra deden dit met gevaar voor eigen leven.

Uit dit verhaal blijkt dat er al eeuwen strijdbare vrouwen zijn. Wij zijn niet nu pas vernieuwend bezig. Pua en Sifra werden niet gestuurd, ze werkten niet in georganiseerd verband. Ze waren wanhopig moedig, om jaloers op te worden.'

Onafhankelijk

'Pua en Sifra waren waarschijnlijk economisch onafhankelijk. Nog te vaak zijn vrouwen dat anno 2014 niet. Er is nog geen gelijke salariering of Kamervertegenwoordiging. Vrouwen worden elders nog steeds als koopwaar verhandeld. Er is aan emancipatie nog veel te doen.

Deze twee vroedvrouwen zijn zich er nooit van bewust geweest dat hun activiteiten zo lang zouden voortleven. Wij praten er nu nog over. Een eerbetoon na drieduizend jaar, daar kan geen lintje tegenop.'

TANYA VAN DER SPEK

VRIJDAG 7 MAART, 15-16.30 UUR, MALAKKA STRAAT 7. AANMELDEN VIA DUINVRE@XS4ALL.NL OF TEL. 324 57 78.

COLUMN GELOOF IN GOD ALS NEDERLANDS TABOE

IK BEN CHRISTEN. VROEG OF SOMS WAT LATER komen mensen daar achter. En dan volgen de vragen. Een hele reeks: over kruistochten, homoseksualiteit en natuurlijk kindermisbruik. Als het dan eindelijk over mijn geloof in God gaat – waar we helaas vaak niet eens toe komen – is de vraag: wat zijn je argumenten? Niemand ziet God toch? Wijs hem maar aan, bewijs maar dat Hij bestaat. Ik vind het niet vreemd dat mensen dit vragen. Zeker jonge mensen – mijn studenten aan de VU bijvoorbeeld – groeien op zonder enige bekendheid met een religieuze traditie. Spiritualiteit is mateloos populair: paranormaalbeurzen, Char en natuurlijk *Happinez*. Maar geloof in een persoonlijke God zegt hun gewoon niets, ze kunnen zich er weinig bij voorstellen. Daar komt bij dat de culturele elite van Nederland voortdurend uitdraagt dat geloof in God onnatuurlijk, ongezonder en gevaarlijk is. Een gemiddelde uitzending van Pauw & Witteman illustreert dit.

Ergens wel begrijpelijk, want als het om religie gaat, halen vooral de negatieve dingen het nieuws: misbruik van joodse jongens door rabbi's in New York, religieus gemotiveerd geweld in Syrië, geen inenting op de Veluwe, en ga zo maar door.

Toch blijkt uit recent wetenschappelijk onderzoek dat dit beeld niet klopt. Kinderen hebben een aangeboren neiging om in een persoonlijke God te geloven; Godsgeloof is in die zin natuurlijk. Mensen die in God geloven zijn gemiddeld minder vaak depressief en scoren hoger op verschillende gelukschalen. Mensen die geloven zijn actiever in de politiek en geven meer aan goede doelen. Natuurlijk gaat er ook een hoop mis met religie.

Maar dat zijn de extreme gevallen. Er is ook niemand die ervoor pleit om sport af te schaffen vanwege het dopingschandaal rondom Armstrong. Er is niemand die vindt dat we

moeten ophouden met wetenschap omdat er regelmatig gefraudeerd wordt. En er is niemand die het gezin wil afschaffen, hoewel de meeste van onze trauma's hun oorsprong vinden in onze kindertijd. Ik zeg dit, omdat zo'n negatief imago van religie een goed gesprek over je persoonlijke drijfveren om in God te geloven, in de weg staan. Als Godsgeloof onnatuurlijk, ongezonder en gevaarlijk is, moet je wel met steengoede argumenten komen. Maar ik geloof niet op basis van

argumenten voor Gods bestaan, hoewel ik denk dat er wel goede argumenten zijn.

Ik geloof, omdat ik geraakt ben door de wonderlijke persoon van Jezus Christus, omdat ik op momenten overweldigd ben door de pracht van de wereld om ons heen, omdat ik Gods dragende hand en genade ervaar als ik bid, omdat ik Gods aanwezigheid merk als ik met anderen probeer Jezus na te volgen.

Het boek *God bewijzen*, dat ik schreef met Stefan Paas, is bedoeld om karikaturen en misverstanden over geloof in God op te ruimen. We hopen dat zo het Nederlandse taboe op geloof in een persoonlijke God verdwijnt, en dat er meer ruimte komt voor mooie gesprekken over wat je drijft om in een God te geloven of zelfs je leven aan Hem te wijden. Want steeds meer mensen staan er open voor. En waarom zou je hun zoiets moois onthouden?

RIK PEELS

RIK PEELS IS FILOSOOF, THEOLOOG EN SCHRIJVER, O.A. VAN HET BOEK GOD BEWIJZEN.